

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie: „Sprostać wyzwaniu zmian klimatu — rola społeczeństwa obywatelskiego”

(2006/C 318/17)

Dnia 19 stycznia 2006 r. Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny postanowił, zgodnie z art. 29 ust. 2 regulaminu wewnętrznego, sporządzić opinię w sprawie: „Sprostać wyzwaniu zmian klimatu — rola społeczeństwa obywatelskiego”.

Sekcja ds. Rolnictwa, Rozwoju Wsi i Środowiska Naturalnego, której powierzono przygotowanie prac Komitetu w tej sprawie, przyjęła swoją opinię dnia 11 lipca 2006 r. Sprawozdawcą był Ernst Erik EHNMARK.

Na 429. sesji plenarnej w dniach 13-14 września 2006 r. (posiedzenie z dnia 14 września 2006 r.) Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny stosunkiem głosów 59 do 1 — 2 osoby wstrzymały się od głosu — przyjął następującą opinię:

A. Wnioski

A.1 Zmiany klimatu są procesem nie do powstrzymania, przynajmniej w perspektywie najbliższych 15-20 lat. W związku z tym musimy nauczyć się z nimi żyć oraz poszukiwać metod złagodzenia ich efektów i sposobów dostosowania się do nich.

A.2 Dyskusja nad zmianami klimatu nadmiernie skupia się na poziomie ogólnym i wydarzeniach w dalekiej przyszłości. Istnieje wyraźna potrzeba podjęcia debaty nad tym, jak zmiany klimatu wpływają — i będą wpływać — na codzienne życie obywateli. Kwestiom zmian klimatu trzeba nadać nową strukturę tak, by były łatwiej zrozumiałe i bardziej konkretne.

A.3 Partnerzy społeczni oraz zorganizowane społeczeństwo obywatelskie mają do odegrania istotną rolę poprzez przybliżanie obywatelom kwestii zmian klimatu oraz promowanie dyskusji na szczeblu lokalnym, dotyczących tego, jak społeczności lokalne mogą opracować konkretne działania w celu dostosowania się do zmian klimatu.

A.4 Zmiany klimatu będą miały wpływ na znaczną część społeczeństwa. EKES podawał już na to wiele przykładów. Ogólny wniosek jest taki, że społeczności w ramach UE, wraz z partnerami społecznymi i zorganizowanym społeczeństwem obywatelskim, muszą wziąć na siebie większą odpowiedzialność za przygotowania i planowanie w kontekście konsekwencji zmian klimatu.

A.5 EKES proponuje, by zorganizowane społeczeństwo obywatelskie i partnerzy społeczni wspólnie rozpoczęli ogólnounijnny dialog publiczny w sprawie zmian klimatu, skupiający się na tym, jak zmiany te mogą wpłynąć na codzienne życie. Podstawowym celem dialogu byłoby zwiększenie świadomości tych kwestii oraz poczynienie przygotowań na okres najbliższych 15-20 lat, kiedy obecnie zachodzące zmiany klimatu zaostczą się, niezależnie od tego, czego byśmy nie zrobili teraz.

A.6 Komitet proponuje, by każde państwo członkowskie UE wyznaczyło lub ustanowiło biuro informacyjne i koordynacyjne ds. zmian klimatu w celu promowania powiązań pomiędzy szczeblami lokalnym, regionalnym i krajowym.

A.7 Komitet ubolewa nad tym, że o zmianach klimatu najczęściej mówi się z perspektywy odległych w czasie scenariuszy wydarzeń. Zmiany klimatu przestały być głównie, czy wyłącznie, kwestią dalekiej przyszłości.

Zmiany klimatu dotyczą nas tu i teraz.

1. Wprowadzenie

1.1 Powszechnie uznaje się fakt istnienia zmian klimatu — mniej powszechnie dostrzega się ich charakter oraz rozmiar ich konsekwencji. Jedną z przyczyn tego stanu rzeczy jest brak dostatecznej wiedzy pochodzącej z badań i analizy scenariuszy wydarzeń. Inna przyczyna wiąże się z właściwościami samych zmian klimatu: zazwyczaj są to zmiany postępujące powoli, chociaż coraz częściej towarzyszy im występowanie dramatycznych wydarzeń. Trzecią przyczyną jest fakt, że zmiany klimatu są w publicznej debacie traktowane jako problem, którym powinni zająć się inni, a nie my sami. Czwartą jest skupianie się na ogólnych trendach i wychodzących daleko w przyszłość scenariuszach, co wydaje się zamazywać obraz bardziej konkretnych kwestii dotyczących naszego codziennego życia.

1.2 Za przykład może tu posłużyć topnienie lodów polarnych. W ostatnich miesiącach mass media fascynowały się wyliczeniami, że topnienie lodów może spowodować podniesienie się poziomu mórz i oceanów o nawet 13 metrów (szacunki Europejskiej Agencji Środowiska (EEA)). Inny przykład to Prąd Zatokowy: w przypadku zakłócenia mechanizmów wpływających na jego kierunek może dojść do gwałtownego obniżenia temperatury w północnej Europie. Historie te, choć ciekawe i ważne, nie motywują ludzi do zajęcia się problemem zmian klimatu w bardziej bezpośredni i konkretny sposób.

1.3 Należy podkreślić, że zmiany klimatu, które obecnie obserwujemy i którym próbujemy przeciwdziałać, stanowią jedynie początek długotrwałego procesu, który dopiero jest przed nami. W ciągu najbliższych 15-20 lat obecne zmiany klimatu pogłębią się z tej prostej przyczyny, że ludzkość

dostarczyła — i nadal dostarcza — wystarczającego materiału w formie gazów cieplarnianych. Naszym zadaniem jest zatem przygotowanie i dostosowanie się do zmian klimatu. Jednakże za to, co się będzie działo po upływie najbliższych 15-20 lat, odpowiadają także dzisiejsze pokolenia pod tym względem, że podjęte dziś zdecydowane działania mogą złagodzić zmiany klimatu w odległej przyszłości. Dyskusje w ramach UNFCCC (Ramowej Konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie Zmian Klimatu) oraz protokołu z Kioto dają możliwość określenia działań po roku 2012, którą trzeba wykorzystać. Jeżeli tego nie zrobimy, klimat dalej się pogorszy — i dla odwrócenia tego trendu konieczne będą bardziej drastyczne środki. Nie dziwi zatem, że coraz więcej rządów postrzega zmiany klimatu jako szczególnie priorytet. Nie oznacza to jednak, że rządy przykuwają ten priorytet w działania.

1.4 W debacie nad zmianami klimatu dominują przede wszystkim rządy i środowiska naukowe. Organizacje pozarządowe zajmujące się ochroną środowiska wykonują bardzo dobrą pracę, ale środki, jakimi dysponują, są mizerne. Duże i znaczące organizacje, takie jak związki zawodowe i organizacje pracodawców zasadniczo nie są aż tak aktywne w debacie nad tym, jak reagować na zmiany klimatu i jak je łagodzić. Zorganizowane społeczeństwo obywatelskie powinno odgrywać tu kluczową rolę, ale nie wydaje się ono chętne do podjęcia się jej.

1.5 EKES jest przekonany, że przygotowania na zmiany klimatu oraz współodpowiedzialność za debatę nad nimi muszą zostać poszerzone tak, by aktywnie uczestniczyli w nich partnerzy społeczni i całe zorganizowane społeczeństwo obywatelskie. Zmiany klimatu osiągają etap, w którym łagodzenie ich i dostosowywanie się do nich stało się kwestią codziennego życia. Zmiany klimatu przestały być głównie, czy wyłącznie, kwestią dalekiej przyszłości. Zmiany klimatu dotyczą nas tu i teraz. I w związku z tym jest ogromnie ważne, by partnerzy społeczni i zorganizowane społeczeństwo obywatelskie zaznaczyli i przyjęli współodpowiedzialność za debatę nad zmianami klimatycznymi i za przygotowanie się do nich.

1.6 Jest niezbędne, by obecna debata na temat zmian klimatu w znacznie większym stopniu uwzględniała mikro-perspektywę, w oparciu o sytuację indywidualnych obywateli i lokalnych społeczności. Należy zastanowić się, w jaki sposób obywatele mogą przyczynić się do złagodzenia skutków obecnych zmian klimatu, czy to w zakresie kosztów (np. kosztów energii), ubezpieczeń, czy też preferencji konsumenckich, by wymienić tylko kilka przykładów.

1.7 Podstawowym celem niniejszej opinii jest zbadanie roli, jaką partnerzy społeczni i zorganizowane społeczeństwo obywatelskie odgrywają w analizie, planowaniu i realizacji działań służących sprostaniu wyzwaniom związanym ze zmianami klimatu. Koncentruje się ona na środkach i metodach z perspektywy gospodarczej, społecznej i z perspektywy spójności, w ramach konkretnej, oddolnej strategii.

1.8 Skupianie się na najbliższych 15-20 latach jest umotywowane tym, że w tym okresie zmiany klimatu będą nadal następować z uwagą na dotychczasowy rozwój sytuacji. Podobnie jasne jest, że musimy już teraz dostosować się do początkowych

efektów tego procesu, przygotowując się jednocześnie na jego przyszłe skutki.

1.9 Często mówi się, że ilość raportów i informacji dotyczących zmian klimatu jest tak przytłaczająca, że obywatelom poszukującym odpowiedzi na pytanie, jak zmiany klimatu mogą wpłynąć i wpłyną na ich codzienne życie, trudno jest je ogarnąć. Ilość informacji o zmianach klimatu jest ogromna i stanowi wyzwanie w zakresie komunikacji. Jest to sytuacja, która wymagać będzie przywództwa politycznego, ponieważ niektóre konieczne działania z pewnością będą powodować pewne niedogodności w życiu codziennym.

1.10 Trzeba podkreślić, że prowadzonych jest szereg cennych badań. Szczególnie ważny jest Europejski Program Zapobiegający Zmianom Klimatu, który wszedł obecnie w swój drugi etap. W ramach tego programu ustanowiono liczne grupy robocze, zajmujące się zagadnieniami takimi jak handel uprawnieniami do emisji, popyt i podaż w sektorze energetycznym, transport, przemysł oraz rolnictwo i leśnictwo, by wymienić tylko niektóre z nich. W ramach drugiego programu zapobiegania zmianom klimatu, który został uruchomiony przez Komisję Europejską w październiku 2005 r., powołano nowe grupy robocze: ds. adaptacji, wychwytywania i podziemnego magazynowania dwutlenku węgla, ds. lotnictwa oraz ds. zintegrowanej strategii w dziedzinie emisji dwutlenku węgla w lekkich pojazdach użytkowych, jak również szeregu grup odpowiedzialnych za przegląd wykonania uprzednio realizowanych działań. Ogólnie rzecz biorąc programy zapobiegania zmianom klimatu dostarczają licznych analiz i informacji i stanowią podstawę szeregu decyzji Rady.

1.11 Czy zakres programu zapobiegania zmianom klimatycznym wymaga dalszego rozszerzenia? Odpowiedź na to pytanie jest pozytywna w tym sensie, że istnieje szerokie zapotrzebowanie na bardziej konkretne informacje, a zwłaszcza na przykłady inicjatyw zakończonych powodzeniem. Ponadto rozwiązywanie problemów związanych ze zmianami klimatycznymi wymaga aktywnego zaangażowania zainteresowanych stron i wreszcie samych obywateli. Komisja Europejska wyczuła tę potrzebę i rozpoczęła dużą kampanię informacyjną. Jest to bardzo pożądana inicjatywa. Jednakże istnieje potrzeba podjęcia dodatkowych działań informacyjnych obejmujących wszystkie państwa członkowskie, które koordynowałyby prace prowadzone na szczeblu UE, krajowym i lokalnym oraz, co najbardziej istotne, przybliżyłyby te problemy społeczeństwu.

2. Zakres wyzwań związanych ze zmianami klimatu

2.1 Zmiany klimatu będą miały głębokie konsekwencje dla wielu sektorów nowoczesnych społeczeństw. Ich efekty nie ograniczają się do ekstremalnych zjawisk meteorologicznych. Można do nich zaliczyć m.in. powodzie, pożary lasów, zniszczenia infrastruktury, restrukturyzacja rolnictwa, problemy z jakością powietrza, zwłaszcza w metropoliach, problemy z dostawą energii, ograniczenia w korzystaniu z wody oraz oddziaływanie na przemysł, szczególnie przemysł wytwórczy. Do tej listy można dodać także planowanie urbanistyczne oraz wprowadzenie nowych rozwiązań architektonicznych z myślą o oszczędności energii.

2.2 Opinia publiczna dopiero stopniowo zaczyna uświadamiać sobie fakt, że zmiany klimatu dotkną tak różnorodnych i przekrojowych sektorów. Społeczne poparcie, którego wymagają niezbędne działania, pojawia się powoli.

2.3 Przeciwdziałanie zmianom klimatu poprzez konkretne działania w wielu przypadkach będzie miało wyraźne i niekiedy nieprzyjemne konsekwencje dla codziennego życia obywateli.

2.4 Nasuwa się tutaj analogia z toczącą się debatą na temat unijnej strategii na rzecz zrównoważonego rozwoju. Już na początku tej debaty stało się jasne, że opinia publiczna nie jest świadoma, jakie działania będą w rzeczywistości niezbędne, by poprawić szanse na zrównoważony rozwój w Unii Europejskiej, a także na świecie. Jak stwierdzono, wyzwania, przed którymi stoimy w dziedzinie zrównoważonego rozwoju, radykalnie zmieniają sposób funkcjonowania naszych społeczeństw ⁽¹⁾.

2.5 Walka ze zmianami klimatu stanowi oczywiście integralny element działań na rzecz zapewnienia zrównoważonego rozwoju. Podobnie jak wszystkie działania na rzecz zrównoważonego rozwoju musi ona być konkretna i pragmatyczna.

2.6 Strategia lizbońska określana jest niekiedy jako początkowy, dziesięcioletni etap realizacji wizji zrównoważonego rozwoju. Strategia koncentruje się na kwestiach gospodarczych, społecznych i ekologicznych. Często zapomina się jednak o tym, że od samego początku wyznaczono w niej także bardzo ambitne cele w zakresie środowiska naturalnego, zmian klimatycznych oraz ogólnie zrównoważonego rozwoju. Dlatego nie można rozpatrywać działań służących przeciwdziałaniu zmianom klimatu jako zupełnie odrębnego tematu. Problem zmian klimatu stanowi kluczowy element szerszego projektu oraz ma ścisły związek z ogólną potrzebą działania.

2.7 W odniesieniu do strategii lizbońskiej stale pojawia się wrażenie, że państwa członkowskie i ich rządy przyznały zbyt niski priorytet uzgodnionym działaniom i inwestycjom. Można tutaj argumentować, że strategia lizbońska nie ma rzeczywście bezpośredniego i namacalnego wpływu na życie obywateli. Jednak skutki zmian klimatu — jak chociażby kłęski żywiołowe — są często niezwykle wyraźnie odczuwalne. Obywatele muszą z wyprzedzeniem poczynić odpowiednie przygotowania, aby je złagodzić.

2.8 Zmiany klimatu rozpatrywane są często jedynie pod kątem powodowanych strat finansowych, co nie pozwala na uzyskanie pełnego obrazu sytuacji. Tymczasem na pełne uwzględnienie zasługują także społeczne aspekty takich zmian, przy czym nie chodzi tutaj wyłącznie o sytuację tych obywateli, którzy zostali pozbawieni domu lub pracy. W grę wchodzi również problem pokrycia wyższych kosztów energii oraz rozrywki i wypoczynku oraz tego, czy obywatele mają wystarczającą motywację do zmiany swoich zachowań konsumencyjnych. A ponadto jednym z aspektów tego zagadnienia jest także ryzyko, że dostosowywanie się do zmian klimatu pociągnie za sobą ukształtowanie się kolejnych, społeczno-gospodarczych

nierówności, z negatywnymi skutkami dla mieszkańców oddalonych regionów i tych o niskich dochodach.

2.9 EKES podkreśla znaczenie spójności społecznej w walce ze zmianami klimatu. Należy znaleźć równowagę pomiędzy szerokim zastosowaniem czynników gospodarczych służących przekonaniu obywateli a ewentualnymi negatywnymi skutkami społecznymi. Przy wykorzystywaniu innych instrumentów radzenia sobie ze zmianami klimatu także trzeba uwzględnić ich wpływ na spójność społeczną. Uwydatnia to jedynie, jak ważne jest włączenie zorganizowanego społeczeństwa obywatelskiego w cały proces walki ze zmianami klimatu.

2.10 Należy bliżej zbadać oddziaływanie zmian klimatu na środowisko pracy. Konsekwencje tych zmian nie ograniczają się do procesu przechodzenia na energooszczędne metody produkcji, pozwalające oszczędzać surowce naturalne, ale obejmują także przenoszenia zakładów wytwórczych do lokalizacji zapewniających dostęp do tanih źródeł odnawialnej energii. W przypadku pracowników wprowadzanie nowych metod produkcji i nowych dziedzin usług podkreśli nowe wymagania związane z koniecznością dalszego ponoszenia kwalifikacji oraz kształcenia się przez całe życie. W ramach dialogu społecznego, w szczególności prowadzonego na szczeblu UE, należy uwydatnić kwestię oddziaływania zmian klimatu na społeczeństwo, a w szczególności ich wpływ na życie zawodowe. Partnerzy społeczni działający na szczeblu europejskim powinni uznać problem zmian klimatu za zagadnienie priorytetowe. W tym kontekście należy podkreślić, że łagodzenie skutków zmian klimatu samo w sobie nie stwarza ryzyka bezrobocia. Przeciwnie, skutki zmian klimatu mogą stwarzać nowe możliwości zatrudnienia (patrz pkt 2.13).

2.11 Konsumenci odczuwają wkrótce skutki zmian klimatu, ponieważ doprowadzą one nieuchronnie do zmian modeli konsumpcji, chociażby w takich dziedzinach jak żywność, transport, mieszkalnictwo czy wypoczynek. Z drugiej strony mogą się oni także przyczynić do łagodzenia skutków zmian klimatu, jak również do stworzenia fundamentu dla długofalowych działań na rzecz powstrzymania zmian klimatu. Najlepszą metodą na wprowadzenie zrównoważonych modeli produkcji jest niewątpliwie doprowadzenie do ukształtowania uznawanego i energicznego ruchu konsumenckiego, zdolnego dotrzeć do obywateli. Konsumenci powinni być postrzegani jako kluczowe podmioty, które odgrywają — lub mogą odgrywać — kluczową rolę w łagodzeniu konsekwencji zmian klimatu dla indywidualnych obywateli.

2.12 W wymiarze globalnym zmiany klimatu rozpatrywane są z perspektywy kłęsk wywołanych przez zjawiska meteorologiczne w innych państwach, związanych z ogromnymi stratami ludzkimi i materialnymi. Choroby tropikalne mogą w wyniku zmian klimatu rozprzestrzenić się na nowe obszary i stać się kolejnym wyzwaniem na przyszłość. Zmiany klimatu stanowiąc będą próbę solidarności między ludźmi i narodami. Kraje uprzemysłowione będą musiały zwiększyć swój potencjał w zakresie udzielania wsparcia i pomocy. Należy pamiętać, że w szczególności w państwach rozwijających się ciężar skutków zmian klimatu ponoszą najczęściej ludzie ubodzy. Globalny, społeczny wymiar zmian klimatu ma zasadnicze znaczenie. Jest to dziedzina, w której istnieje spore pole do działań pozwalających zapobiegać problemom, które w innym wypadku łatwo mogłyby ulec zwielokrotnieniu.

⁽¹⁾ Patrz wystąpienie Michela Rocard'a podczas forum zainteresowanych stron zorganizowanego przez EKES w kwietniu 2001 r.

2.13 Zmiany klimatu omawiane są najczęściej z perspektywy zagrożeń i słabości. Jednakże działania na rzecz łagodzenia tych zmian otwierają przed nami również nowe możliwości. W związku z gwałtownie rosnącym zapotrzebowaniem na rozwiązania umożliwiające energooszczędną produkcję i transport pojawiły się szerokie perspektywy dla badań, opracowywania nowych technologii i wprowadzania na rynek nowych produktów. Powinny one stanowić istotny element działań podejmowanych w UE w odpowiedzi na wyzwania związane ze zmianami klimatycznymi. W ramach inicjatywy Komisji dotyczącej zintegrowanej polityki przemysłowej bardzo wysoki priorytet powinno się przyznać wspieraniu i planowaniu opracowywania technologii przyjaznych dla środowiska. Ważną rolę do odegrania mają tu także małe i średnie przedsiębiorstwa.

2.14 Przy okazji radzenia sobie ze zmianami klimatu i ich łagodzenia mogą pojawić się nieoczekiwane problemy. Na przykład: w niektórych państwach z powodzeniem kładzie się nacisk na wytwarzanie etanolu z produktów rolniczych. W rezultacie wykorzystanie niektórych upraw, takich jak kukurydza, w coraz większym stopniu wiąże się z produkcją etanolu. Jednakże te same uprawy są kluczowymi produktami, jeśli chodzi o pomoc żywnościową dla obszarów dotkniętych klęską głodu w krajach rozwijających się. Przykład ten pokazuje znaczenie unikania jednostronnych rozwiązań.

2.15 Zakres przyszłych wyzwań można zilustrować następującym cytatem: „Naukowcy twierdzą, że aby ograniczyć straty, powinniśmy próbować ograniczyć przyszły wzrost średniej temperatury na świecie do 2 °C ponad poziom sprzed rewolucji przemysłowej. Wyznaczony cel »2 °C« wymaga polityki zarówno w zakresie przystosowania się do zmian klimatycznych, jak i ograniczania tych zmian. Mimo wdrożenia już uzgodnionej polityki poziom światowej emisji będzie prawdopodobnie nadal wzrastał przez następne dwadzieścia lat. Do 2050 r. konieczne wydaje się globalne ograniczenie emisji o co najmniej 15 % względem poziomu z lat 90., co będzie wymagało poważnych wysiłków.” (komunikat Komisji: „Powstrzymywanie zmian klimatycznych na świecie”⁽²⁾). Ostatni fragment cytatu można uznać za stwierdzenie bardzo powściągliwe. Niemniej jednak powyższy fragment obrazuje znaczenie, jakie ma uzyskanie wsparcia dla procesu powstrzymywania zmian klimatu na szczeblu regionalnym i lokalnym oraz wśród obywateli.

3. Dziesięć sektorów wymagających zaangażowania społeczeństwa obywatelskiego

3.1 Planowanie urbanistyczne i lokalne należą do tych dziedzin, w których można uzyskać znaczne efekty w zakresie łagodzenia skutków zmian klimatu oraz oszczędzania energii. Właściwe planowanie urbanistyczne powinno obejmować wprowadzanie w mieszkalnictwie i transporcie rozwiązań przyjaznych dla środowiska naturalnego. Przeprowadzone analizy potwierdziły, że odpowiednia lokalizacja budynków i sposób wparowania ich w krajobraz lub lokalne otoczenie mogą prowadzić do obniżenia ilości zużywanej energii⁽³⁾. Rozwiązania architektoniczne mają istotne znaczenie, ponieważ mogą umożliwić wykorzystanie w maksymalnym stopniu energii słonecznej oraz odpowiednią izolację cieplną budynków. Dodatkowym aspektem

jest oczywiście znaczenie takich rozwiązań dla tworzenia przyjaznych dla użytkownika i dobrze funkcjonujących pod względem społecznym wsi, przedmieść i obszarów metropolitalnych. Jest niezbędne, by partnerzy społeczni i zorganizowane społeczeństwo obywatelskie zostały włączone na wczesnych etapach planowania urbanistycznego i lokalnego.

3.1.1 Ze względu na przyspieszanie zmian klimatu Komisja Europejska powinna rozpocząć konsultacje z władzami regionalnymi i lokalnymi oraz innymi zainteresowanymi stronami na temat opracowania wytycznych w dziedzinie planowania urbanistycznego. Komitet proponuje, by Komisja opracowała podstawowy dokument informacyjny dotyczący planowania urbanistycznego oraz wskazówki oparte na istniejących sprawdzonych rozwiązaniach.

3.2 Walka ze zmianami klimatu będzie podkreślać potrzebę modernizacji i izolacji istniejących i nowych budynków oraz stosowania wszystkich odpowiednich technik i materiałów energooszczędnych. Kolejną dziedziną wymagającą interwencji jest sektor materiałów budowlanych, w szczególności tych przeznaczonych do izolacji cieplnej. Nie jest to jedynie kwestia usprawnienia systemów grzewczych. Chodzi to także o lepsze izolowanie budynków od zarówno wysokich jak i niskich temperatur zewnętrznych. Doświadczenia bardzo upalnego lata odnotowanego kilka lat temu w Europie nie powinny ulec zapomnieniu. Celem skłonienia prywatnych właścicieli do wyposażenia posiadanych domów i mieszkań w lepszą izolację cieplną można by wykorzystać zachęty podatkowe. EKES zaleca wprowadzenie systemu certyfikatów wydajności energetycznej, jako metody zapewnienia konsumentom właściwych informacji na tematy związane z energią kosztów utrzymania w danym domu lub mieszkaniu.

3.3 W UE odnotowuje się szybki wzrost natężenia transportu drogowego. Kolejom trudno sprostać przewadze, jaką dysponuje transport drogowy, a jaką jest możliwość obsługi całej trasy przesyłki, od nadawcy po odbiorcę. Tendencja ta nie jest zgodna z zasadami rozwoju zrównoważonego ze względu na emisję dwutlenku węgla oraz rosnące ceny ropy naftowej. Jeżeli walka ze zmianami klimatu ma się powieść, konieczne jest uniezależnienie wzrostu PKB od zwiększenia transportu drogowego. Praktyczne działania, prowadzące do tego celu, nie zostały jeszcze ustalone. Logicznym rozwiązaniem byłoby zapewnienie szybkiego systemu kolejowego transportu towarowego, w szczególności w warunkach rozszerzonej Unii. Zwiększenie transportu towarów koleją będzie wymagać ogromnych inwestycji. Do pewnego stopnia można wykorzystać ceny jako zachętę do transportu towarów koleją. Dla konsumentów ważne jest, by dystrybucja produktów żywnościowych była szybka i wydajna. Dla przemysłu ważne są regularne, wydajne i punktualne dostawy. Jednocześnie zatłoczone drogi znacząco przyczyniają się do zanieczyszczenia środowiska. Sprawę pogarsza jeszcze wykorzystywanie nienowoczesnych samochodów ciężarowych. Z szerszej perspektywy zmian klimatu nie widać prostego rozwiązania tego problemu. Zamiast tego potrzebna jest strategia obejmująca różnorodne działania, łącznie ze środkami wsparcia dla opcji transportu kolejowego oraz dalszych działań badawczo-rozwojowych, m.in. opracowywania wydajnych i przyjaznych dla środowiska silników dla samochodów ciężarowych, które mogłyby funkcjonować przy wykorzystaniu paliw alternatywnych. Ważne będzie, by konsumenci byli świadomi rzeczywistych kosztów transportu poszczególnych artykułów.

⁽²⁾ COM(2005) 35 końcowy, str. 9

⁽³⁾ Np. projekty budownictwa mieszkaniowego we Fryburgu

3.4 Sektor turystyczny będzie musiał sprostać problemom związanym ze wzrostem cen energii, wpływających zarówno na transport drogowy, jak i powietrzny. Ceny benzyny gwałtownie wzrosły w ostatnich latach i stanowią już dla konsumentów bardzo przekonywujący argument za wybieraniem nowych rozwiązań. Bardzo obiecującym zjawiskiem jest szybko rosnące zainteresowanie kupnem mniejszych i bardziej wydajnych energetycznie samochodów. Faktycznie, w kontekście walki ze zmianami klimatu jest to jeden z najbardziej oczywistych wypadków, gdzie wszyscy zyskują: z jednej strony mamy do czynienia z mniejszymi i powodującymi mniejsze zanieczyszczenia samochodami a z drugiej strony z ogromnym potencjalnym światowym rynkiem na takie samochody i podobne rozwiązania. Jak pokazuje przykład niektórych państw, zachęty podatkowe dla korzystania z alternatywnych paliw także przynoszą obiecujące rezultaty.

3.5 W tym kontekście szczególnej uwagi będzie wymagać natężenie ruchu powodowane przez osoby dojeżdżające do pracy w metropoliach. Szybki rozwój obszarów metropolitalnych w UE oraz w innych częściach świata sprawia, że niezwykle paląca staje się konieczność wypróbowania nowych podejść do sposobów dojeżdżania do pracy oraz do transportu towarowego. Eksperymenty polegające na wprowadzeniu opłat za wjazd samochodem do centrum miasta przyniosły ogólnie pozytywne efekty, pod warunkiem, że towarzyszyły im znaczne inwestycje w szybki i wygodny transport publiczny. Próby realizacji działań służących ograniczeniu wykorzystania samochodów bez równoczesnego zapewnienia porównywalnej alternatywy mogą wywołać jedynie publiczne protesty. Mieszkańcy będą walczyć o prawo do korzystania z transportu samochodowego, jeżeli alternatywy dla niego nie są odpowiednie. Zasadnicze znaczenie w tej dziedzinie ma również stanowisko zorganizowanego społeczeństwa obywatelskiego.

3.6 Powyższe wyzwania stanowią element szerszego problemu ograniczenia przywozu i wykorzystania paliw kopalnych w Unii Europejskiej. Niepewność dotycząca gwarancji bezpieczeństwa dostaw paliw kopalnych, jaka pojawiła się zimą na przełomie 2005 i 2006 r., sprawiła, że znalezienie nowych rozwiązań stało się tym bardziej naglące. Niektóre państwa członkowskie uruchamiają ambitne programy drastycznego ograniczania wykorzystania paliw kopalnych oraz dążą do uzyskania szerszego wyboru alternatywnych, odnawialnych źródeł energii, stosując równocześnie nowe strategie wspierania wykorzystania rozwiązań zapewniających większą wydajność energetyczną. W niektórych państwach, jak na przykład w Szwecji, rządy zapoczątkowały badania nad tym, jak drastycznie zmniejszyć import i wykorzystywanie paliw kopalnych. Komisja Europejska powinna rozpocząć konsultacje z zainteresowanymi stronami oraz rządami państw członkowskich na temat nowych działań pozwalających radykalnie ograniczyć ilość sprowadzanych przez UE paliw kopalnych. Do końca obecnej dekady wszystkie państwa członkowskie UE powinny wszcząć realizację inicjatyw służących ustaleniu metod i środków pozwalających na znaczne ograniczenie przywozu paliw kopalnych. Może to stanowić istotny wkład w realizację kolejnego programu z Kioto oraz prowadzić do powstrzymania zmian klimatu w perspektywie długoterminowej. Działania te oznaczałyby również duże możliwości dla przemysłu i technologii w Unii Europejskiej. Przyniosłyby także znaczące korzyści zorganizowanemu społeczeństwu obywatelskiemu.

3.7 Zmiany klimatu oraz ich wpływ na poziom cen energii będą miały także bezpośredni wpływ na rolnictwo i ceny żywności. W kontekście UE, szczególnych działań pomocowych, zgodnych z zasadą solidarności w ramach WPR, potrzebować będą obszary południowe dotknięte pustynnieniem. Komisja powinna zainicjować analizy dotyczące wpływu zmian klimatu na rolnictwo w UE, w oparciu o krajowe raporty i analizy. Konieczne jest podkreślenie znaczenia badań dla zmniejszania nakładów stosowanych przy uprawie roli oraz opracowania substytutów dla produktów ropopochodnych przy wykorzystaniu surowców pochodzenia rolniczego. Jest możliwe, że znaczenie rolnictwa w dywersyfikacji dostaw energii będzie coraz większe. Wreszcie stosowne byłoby zachęcanie rolników do wytwarzania energii na własne potrzeby.

3.8 Kolejną dziedziną, w której zasadnicze znaczenie odgrywa proces planowania i adaptacji, są wyzwania stojące przed przemysłem. Nie dotyczy to wyłącznie przemysłu na obszarach nizinnych, gdzie istotnym problemem może być lub będzie zagrożenie powodzienne. W przypadku przemysłu konieczne są sprawne i skuteczne rozwiązania by sprostać zapotrzebowaniu na transport towarów. Zmiany klimatu mogą doprowadzić do ograniczenia dostaw surowców. Niezbędne są też dostawy energii po przystępnych cenach. W przypadku przemysłu zmiany klimatu oznaczają również nowe możliwości. Powstanie ogromny światowy rynek energooszczędnych technologii. Przed przedsiębiorstwami dysponującymi potencjałem pozwalającym zainwestować w rozwój takich technologii rysują się bardzo korzystne perspektywy.

3.9 Kolejnym sektorem, w którym istotne znaczenie mają perspektywiczne plany przystosowania się do zmian klimatycznych jest środowisko pracy. Wraz z wprowadzeniem bardziej energooszczędnych technologii i metod wytwarzania towarów z zastosowaniem takich technologii pojawi się zapotrzebowanie na podnoszenie kwalifikacji i kompetencji. Stosowanie niektórych nowych technologii wykorzystywanych w przyszłej ekspansji będzie wiązało się z dużymi wyzwaniami dla siły roboczej. Przykładem mogą być tu nanotechnologie. Problemy dotyczące wyzwań związanych ze środowiskiem pracy potęgują rosnące ceny energii. Coraz większym zainteresowaniem cieszyć będzie się telepraca, wymagająca udoskonalonych technologii teleinformatycznych, w tym szerokopasmowych łączy internetowych.

3.10 Kolejną dziedziną istotną w kontekście zmian klimatu jest zarządzanie kryzysowe. Klęski wywołane przez zjawiska meteorologiczne występują coraz częściej i mają bardziej dotkliwe niż niegdyś skutki. W ramach UE należy powołać jednostkę kryzysową zdolną do udzielenia szybkiej pomocy niezwłocznie po wystąpieniu klęski. W wielu państwach członkowskich takie jednostki już istnieją. Konieczne jest jednak ustanowienie podobnych organów we wszystkich państwach członkowskich oraz zapewnienie odpowiedniej koordynacji i współpracy. Dzięki temu UE mogłaby pomagać ofiarom klęsk wywołanych przez zjawiska meteorologiczne nie tylko na obszarze samej UE, lecz także w innych częściach świata.

3.11 Klęski powodowane przez ekstremalne zjawiska meteorologiczne stwarzają także duże zapotrzebowanie na pomoc finansową, w szczególności ze strony firm ubezpieczeniowych. Zwiększona częstotliwość takich klęsk oznaczać będzie większe

obciążenie dla sektora ubezpieczeniowego, co będzie miało wpływ na koszty ubezpieczenia dla klientów. Komisja Europejska powinna przeprowadzić analizę tych kwestii w celu zabezpieczenia właściwego funkcjonowania systemu ubezpieczeń w perspektywie długoterminowej.

4. Dostosowanie do i łagodzenie skutków zmian — tak, ale kto i kiedy ma ich dokonać?

4.1 Przekazanie społeczeństwu informacji na temat zmian klimatu będzie ogromnym zadaniem. Ważne jest przyjęcie wyważonej i raczej pragmatycznej strategii podnoszenia świadomości na temat tej kwestii. Celem nie ma być straszenie obywateli, lecz skoncentrowanie się na praktycznych zadaniach do wykonania, potrzebnych, aby zapobiec pogorszeniu jakości ich życia.

4.2 EKES proponuje, by każde państwo członkowskie UE utworzyło biuro kontaktowe, informacyjne i koordynujące ds. zmian klimatu, zdolne świadczyć usługi konsultacyjne i przeprowadzać badania dotyczące dostosowania do i łagodzenia skutków zmian klimatu. Wymiana doświadczeń z innymi państwami członkowskimi oraz przekazywanie takich informacji społeczeństwu obywatelskiemu i gminom powinno stanowić ważną część tych prac. Szczególnie istotny będzie kontakt ze społecznościami lokalnymi, partnerami społecznymi i zorganizowanym społeczeństwem obywatelskim, a także z przemysłem i przedsiębiorstwami.

4.3 EKES proponuje rozpoczęcie ogólnounijnego dialogu w sprawie zmian klimatu, poświęconego metodom i środkom przeciwdziałania dalszemu pogarszaniu się klimatu oraz podjęcie działań na rzecz dostosowania się do już zachodzących zmian. Instytucje Unii Europejskiej powinny wspierać ten dialog, jednak odpowiedzialność za praktyczne działania powinna spoczywać na władzach lokalnych, placówkach edukacyjnych, związkach zawodowych i organizacjach pracodawców, organizacjach rolniczych i konsumenckich oraz pozostałych kategoriach organizacji. Komitet pragnie aktywnie uczestniczyć w tym dialogu oraz pełnić funkcję forum wymiany i oceny.

4.4 EKES z zadowoleniem przyjmuje rozpoczęcie przez Komisję Europejską szeroko zakrojonego unijnego programu informowania na temat zmian klimatu. Znacznie przyczyni się to do zwiększenia powszechnej świadomości tej kwestii. Propozycja EKES-u dotycząca dialogu w sprawie zmian klimatu kierowana jest do społeczności lokalnych, regionów i narodów, przy czym szczególny nacisk kładzie się na udział partnerów społecznych i zorganizowanego społeczeństwa obywatelskiego. Te dwa programy powinny się w konstruktywny sposób uzupełniać.

4.5 Zasadniczym elementem dialogu w sprawie zmian klimatu byłoby upowszechnianie informacji na temat dobrych praktyk, pochodzących np. z państw dążących do opracowania planów działania na rzecz zmniejszenia zależności od paliw kopalnych. Innym przykładem dobrych praktyk mogą być stosowane w niektórych metropoliach (np. w Londynie i Sztokholmie) rozwiązania służące ograniczeniu liczby samochodów wjeżdżających do centrum miast.

4.6 Dialog powinien rozpocząć się zimą na przełomie 2006 i 2007 r. Nie ma natomiast potrzeby wyznaczania terminu, w którym powinien się zakończyć. Powinien być ściśle powiązany z działaniami na rzecz rozpowszechnienia wizji zrównoważonego rozwoju. Kwestie związane ze zmianami klimatu będą oczywiście stanowić okazję do bardziej wyrazistego przedstawienia problemów zrównoważonego rozwoju.

4.7 Należy przy tym zaznaczyć, że dialog z obywatelami na temat zmian klimatu wymaga wyraźnego i stałego zaangażowania zainteresowanych stron na szczeblu regionalnym i lokalnym. Należy również zapewnić wsparcie finansowe na potrzeby planowania i wymiany. Oczywiście rozbudowa odpowiedniego potencjału społeczności lokalnych, zorganizowanego społeczeństwa obywatelskiego oraz partnerów społecznych wymagała będzie pewnego czasu.

4.8 W 2012 roku zwołana zostanie kolejna konferencja ONZ w sprawie zrównoważonego rozwoju, stanowiąca kontynuację konferencji zorganizowanych w 1992 r. w Rio de Janeiro oraz w 2002 r. w Johannesburgu. EKES zdecydowanie zaleca, by podczas kolejnej konferencji w roku 2012 szczególnie nacisk położono na kwestię zmian klimatu oraz ich globalne oddziaływanie. Współpraca zainicjowana między EKES-em a Międzynarodową Organizacją Pracy (MOP) jak również między EKES-em a Radą Gospodarczą i Społeczną ONZ-u umożliwi przeprowadzenie wspólnych badań w zakresie globalnych skutków zmian klimatu. Współpraca ta pomoże również określić w jaki sposób partnerzy społeczni i zorganizowane społeczeństwo obywatelskie mogą być aktywnymi podmiotami w walce ze zmianami klimatycznymi.

5. Instrumenty służące zwiększaniu świadomości i wsparcia

5.1 Obowiązek prowadzenia działań służących kształtowaniu wśród obywateli świadomości w zakresie zmian klimatu oraz ich konsekwencji powinien spoczywać przede wszystkim na szczeblu lokalnym, regionalnym i krajowym, przy czym powinno temu towarzyszyć wsparcie i inicjatywy podejmowane na szczeblu unijnym. Celem powinno być wykorzystanie oddolnej strategii, aby zachęcić obywateli do prezentowania preferowanych rozwiązań, a nie przedstawianie gotowych rozwiązań.

5.2 Pośród organizacji społeczeństwa obywatelskiego to organizacjom konsumenckim przypadnie szczególnie istotna rola, polegająca na mobilizacji konsumentów oraz propagowaniu aktywnego zaangażowania. Konsumenti wywierają — lub mogą wywierać — znaczną presję na rynek poprzez odpowiedni dobór nabywanych towarów i usług. Będzie to prawdziwe wyzwanie dla europejskiego ruchu konsumenckiego.

5.3 Na partnerach społecznych ciążyć będzie szczególnie odpowiedzialność za analizowanie wpływu zmian klimatu na środowisko pracy oraz proponowanie odpowiednich strategii na rzecz łagodzenia skutków tych zmian i dostosowywania się do nich. Wymiar społeczny walki ze zmianami klimatu stanowi zasadniczą część wszelkich działań w tym zakresie.

5.4 Wygranie walki ze zmianami klimatu nie będzie możliwe bez aktywnego wsparcia i współpracy ze strony przemysłu i przedsiębiorstw. Przemysł może odgrywać kluczową rolę we włączaniu kwestii zmian klimatu do planowania, produkcji, marketingu i oceny. Przedsiębiorstwa mogłyby odnieść korzyść z wprowadzania większej ilości informacji o ich działaniach związanych ze zmianami klimatu do rocznych sprawozdań. Aktywność w zakresie problematyki zmian klimatu mogłaby okazać się udaną koncepcją marketingową.

5.5 W debatach poświęconych konsekwencjom zmian klimatu wielu obserwatorów opowiada się ze różnymi formami zachęt podatkowych lub innych zachęt finansowych. Podobne bodźce mogą niewątpliwie prowadzić do uzyskania bardzo wyraźnych rezultatów. Należy jednak stosować je z rozważą. Przykładowo, opodatkowanie paliwa do samochodów będzie miało negatywne konsekwencje społeczne dla osób żyjących na obszarach o małej gęstości zaludnienia. Nałożenie opłat na osoby zmotoryzowane wjeżdżające do samych centrów miast samochodem ma pozytywny wpływ na ogólne natężenie ruchu, jednak wprowadzeniu takiego systemu muszą towarzyszyć nowe inwestycje w dziedzinie transportu publicznego. W przeciwnym wypadku opłaty takie doprowadzą do ukształtowania nowych społeczno-gospodarczych nierówności: osoby, które mogą sobie pozwolić na ich ponoszenie, będą w dalszym ciągu korzystać z samochodów, podczas gdy pozostałe osoby zostaną skazane na korzystanie z systemu transportu publicznego, który niekoniecznie musi działać naprawdę sprawnie.

5.6 Innym ważnym narzędziem zwiększania świadomości byłoby wprowadzenie procesów zarządzania kwestiami związanymi ze środowiskiem naturalnym, takich jak system zarządzania środowiskiem i audytu środowiskowego (EMAS), dobrowolny system ustanowiony na podstawie rozporządzenia Rady 761/01. Celem systemu EMAS jest docenianie i wynagradzanie organizacji, które wykraczając poza minimalne wymogi prawne, stale poprawiają swoje oddziaływanie na środowisko.

5.7 Stosując EMAS poszczególne organizacje i instytucje mogą badać konkretne sposoby mierzenia i zmniejszania poziomu wpływu wywieranego na środowisko przez różne działania, jak na przykład wykorzystywanie energii i materiałów oraz podróz samochodem, pociągiem lub samolotem. Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny mógłby rozważyć wprowadzenie EMAS, a w szczególności możliwość mierzenia poziomu emisji zanieczyszczeń powstających w wyniku

podróży na posiedzenia — a następnie podejmowania działań kompensacyjnych (patrz Załącznik, w którym przedstawiono pewne wstępne wyliczenia).

5.8 Inną omawianą propozycją jest wyliczenie kosztów transportu jako części ogólnej ceny produktu. Zapewniłoby to konsumentom podstawowe informacje dla dokonania wyboru pomiędzy różnymi produktami.

6. Wyzwanie dla społeczeństwa obywatelskiego

6.1 Od czasu konferencji w Rio de Janeiro i Johannesburgu zorganizowane społeczeństwo obywatelskie na szczeblu europejskim zajmuje się kwestiami zrównoważonego rozwoju.

6.2 Obecnie stoi ono przed unikalną szansą na wniesienie cennego wkładu do proponowanego europejskiego dialogu w sprawie zmian klimatu. Wkład społeczeństwa obywatelskiego może dotyczyć przede wszystkim pięciu dziedzin:

- aktywny udział w kształtowaniu świadomości zmian klimatu i ich konsekwencji;
- mobilizowanie konsumentów i innych podstawowych grup do przyjęcia w zakresie konsumpcji wyraźnych preferencji uwzględniających konsekwencje zmian klimatu;
- inicjowanie, ulepszanie i wspieranie nowych programów w zakresie planowania urbanistycznego, łącznie z mieszkalnictwem, transportem i dojazdami do pracy;
- pełnienie funkcji pośrednika między obywatelami i rządem w sprawach związanych z łagodzeniem zmian klimatu oraz — w dłuższej perspektywie — powstrzymaniem zachodzących obecnie procesów;
- współpraca ze społeczeństwem obywatelskim w innych państwach i regionach służąca podejmowaniu konstruktywnych działań na rzecz ograniczenia efektów zmian klimatu.

6.3 Zgodnie z zaleceniami Rady Europejskiej EKES ustanowił interaktywną sieć z udziałem rad społeczno-gospodarczych we wszystkich państwach członkowskich UE. Działalność sieci koncentruje się w sposób szczególny na strategii lizbońskiej.

6.4 EKES jest gotowy rozważyć możliwość poszerzenia działalności sieci o kwestie związane ze zmianami klimatu oraz działaniami podejmowanymi przez UE w odpowiedzi na nie.

Bruksela, 14 września 2006 r.

Przewodnicząca
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
Anne-Marie SIGMUND